

MED DOVJEM IN MOJSTRANO STOJI SPOMENIK JAKOBU ALJAŽU

KIP, KI PRESEGA SIMBOL PLANINSTVA

Do dneva natančno ob stoletnici prihoda triglavskega župnika Jakoba Aljaža za župnika na Dovje so ob magistralni cesti Jesenice—Kranjska gora med Dovjem in Mojstrano v nedeljo, 27. avgusta, odkrili velik bronast spomenik temu zavednemu Slovencu in velikemu planincu. V lepem in sončnem vremenu je slovesnosti prisostvovalo kakšnih 4000 ljudi, med njimi veliko naših rojakov iz italijanskega in avstrijskega zamejstva, pa seveda predvsem planinci iz vse Slovenije.

Spominska prireditev se je kmalu po 9. uri začela na Dovjem, kjer je na prostem pred župniščem ob asistenci več duhovnikov, med katerimi je bil seveda sedanji dovški župnik in Aljažev naslednik France Urbanija, maševal ljubljanski nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar. Približno 2500 ljudi od blizu in daleč, ki so bili pri maši, je med mašno daritvijo nagovoril nadškof dr. Šuštar, ki je dejal, da je spomenik Aljažu zunanje znamenje naše hvaležnosti in spomina, ki bo opozarjal mimoidoče planince in druge, kaj je storil za slovenski narod in kam mu je kazala pot.

Zatem je poudaril, da moramo ohraniti dedščino velikih ljudi, kakršen je bil tudi župnik Aljaž, nepokvarjeno in jo izročiti poznejšim rodovom. »Ob spominu na Aljaža,« je rekel, »stojimo pred trojno nalogo: ohraniti stvarstvo pred zastrupljanjem in uničenjem, ohraniti resnično priateljstvo in dobroto do vsakega človeka,

a to najprej v iskreni ljubezni do slovenskega naroda, in ne pozabiti, da je tisti, ki nam vse daje, Bog, naš stvarnik.«

NASTANEK PLANINSKE HIMNE

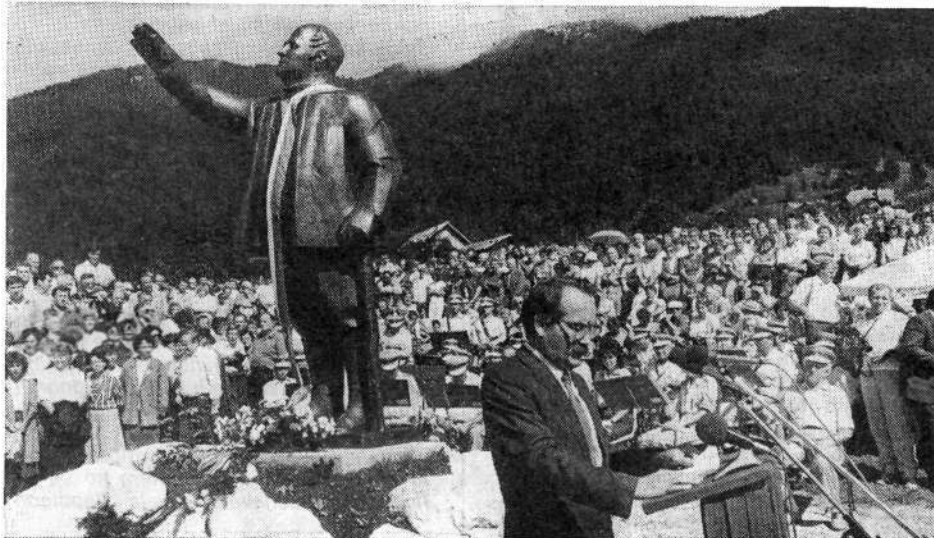
Ob 11. uri se je ob spomeniku začela osrednja proslava, na kateri je bil slavnostni govornik član predsedstva CK ZKS dr. Matjaž Kmecl. Takole je govoril:

»Dragi prijatelji, spoštovana planinska tovarišija, Dovžani in Mojstrančani!

Na Jakoba dan leta 1906 je Aljažu za god voščil njegov tovariš po poklicu in usodi Simon Gregorčič z verzi: »Veselo goduj, / let mnogo zdravstvuj! / Spominjal se bom Te pri maši, / spominjal se bom Te pri čaši!« — Maša je danes že bila, zdaj se ga bomo spominjali pri čaši, prej pa odkrili spomenik — da bo iz njegovega bronah lahko noč in dan zrl tja gor, kamor mu je neprestano odnašalo srce, misel in delo.

Prav pa je, če si ob tej slovesni uri priključimo v zavest, kaj vse nam ta spomenik sporoča in naroča. Ne samo zamaknjenja in blagoslova, kakor kaže Aljaževa roka, ki se je samodejno vzdignila proti Triglavu, to so tudi dolžnosti, ki nam jih stari Triglavski gospodar kot dedičem nalaga. — Štirje pogumni možje v bohinjskem kotu pomenijo hrabrost in pionirstvo, Kugy je v podjalovski Trenti zazrt v poezijo, Jakob Aljaž tu, na pogledu treh triglavskega dolin, pa govori o dejavnosti: da je predvsem od nas samih in našega dejavnega samozaupanja odvisno, kaj in kako

Slavnostni govornik ob odkrivanju Aljaževega spomenika je bil dr. Matjaž Kmecl

nam bo, tudi kako bo s tem našim Zlatogorogovim zakladom. Aljaž mu je posvetil vse svoje navdušenje, življenjske moči in kar je zmogel, da nam ga je ohranil.

Tam okoli leta 1896, ko je njegovo delo bržkone doseglo vrhunec in slovenska planinska organizacija najbrž odločilno utrditev, ko je že leto stal stolp na Triglavu, so ga slovenski študentje iz Gradca prosili za kakšne pesmi, ki bi jih prepevali s hrvaškimi prijatelji v skupnem društvu Slova. Iz pobude je nastala znamenita planinska himna Oj Triglav, moj dom! Skupaj s partituro jim je poslal še 20 mark za pijačo, da bi jim pesem lažje šla iz grla, obljubo brezplačnega prenočevanja v novem Triglavskem domu, ki ga je prav takrat gradil, in sporočilo: »Le pogumno držimo slovensko zastavo! Vi ste mladi čvrsti bojevniki, jest pa že veteran, pa če treba, grem še v boj!«

Dejavno, z nakupom Triglava, s sodnimi preklarijami, z vzgajanjem, z mravljepridnim grajenjem poti in domov, s pridobivanjem mladih, s kulturo, s samozaupanjem in samozavestjo je bil eden od najpomembnejših varuhov našega planinskega sveta. Bil je eden izmed stebrov rodu, ki mu je to uspelo in nam ga je izročil, naslednjim rodovom, v last, upravljanje in uživanje.

VSİ MORAMO BITI ALJAŽI!

Toda bolj ko kdaj se prav zdaj kaže, da s tem naloga še zdaleč ni bila za zmeraj opravljena. Aljaž in njegovi so nam očuvali Triglav pred tujci, mi pa moramo zdaj najti moči in modrosti, da ga obvarujemo sami pred seboj. Saj smo res razglasili Triglavski narodni park kot znamenje svoje odgovornosti, toda še dolgo med nami ne bodo tiho glave, ki se jim zdi to neumno in nepraktično, ki mislijo, da ga je škoda, ker bi lahko v njem zidali elektrarne in začetja pitne vode, ko že tisto pred nosom sproti zamažemo, da bi lahko neomejeno gradili ceste, zravnavali cele gore v smučišča — češ, vsega nam zmanjkuje, mi pa se gremo park!

Ampak, ljudje božji, razdrimo še Triglavovo kraljestvo, pa bo tudi teh nekaj najlepših odstotkov slovenskega sveta šlo v franže, za nas in še bolj za naše vnuke! Zdaj moramo zato vsi biti Aljaži: planinstvo se ni demokratiziralo samo v uživanju, temveč tudi v dolžnostih! Če se na primer kaže, da so naenkrat pralni stroji v visokogorskih postojankah onesnaževalci številnih izvirov in tudi že Bohinjskega jezera, ki je že zelo blizu gnilemu »cvetenju«, potem je treba takoj ukrepati, misliti na to, se vzgojiti drugače. Res je, da ga čez higieno in komodo ni, toda komodnost je tudi eden izmed tistih dobrih namenov, ki pomembno tlakujejo pot v pekel. Zaupajmo pri tem strokovnjakom in varuhom

iz Triglavskega narodnega parka, ne dolžimo jih za grehe, ki jih skušajo vsem v prid odpraviti! Naložili smo jim veliko: varovanje triglavske prihodnosti — in poskrbimo obenem, da bo tistim 2200 ljudem, ki v parku živijo, življenje v blagostanje, ne v revščino in nadlogo! Da se ne bodo izseljevali; solidarno jim pomagajmo: pošta s telefonom, šolstvo z učitelji, cerkev z duhovniki, zdravstvo z zdravniki, gospodarstvo s smiselnimi in nenevarnimi naložbami!

Vsakdo naj prispeva svoj delež — pa nam ne bo težko. Pri tem velja, da nam prav nihče ne more napraviti toliko dobrega, kolikor si ga lahko sami! Današnji dan, ko je natanko pred sto leti Aljaž začel svojo veliko, nesebično triglavsko delo tu na Dovjem in ko praznujemo tudi dan Triglavskega narodnega parka, je pravšnji trenutek za dobre in trdne sklepe te vrste. Ob letu pa zmeraj spet preglejmo račune!

namesto komentarja ZADNJE OAZE NERAZISKANEGA

Podzemskie jame so zadnji košček prvobitnosti, ki se ga človek še ni dotaknil. Tako dolgo so lahko ostale take zato, ker je njihovo raziskovanje povezano s številnimi težavami, ker gospodarsko niso pomembne in ker so povezane s skrivnostjo, ki se je ohranila do današnjih dni. Toda dandanašnji, ko govorimo o zelo vprašljivi zmagi človeka nad naravo, začenja človek vse močnejše polagati svoje roke tudi na podzemski svet. Ko je pračlovek komajda začel hoditi pokonci, ko je še zbiral semena in ko se je še s kopjem spopadal z mamuti, je potreboval zatočišča, ki so ga varovala pred nevihtami, dežjem in mrazom in mu služila za domovanje. Edino naravno streho nad glavo so mu nudile podzemskie jame, pa čeprav se je v njih včasih za ta prostor bojeval z jamskimi medvedi, ki so si prav tako izbrali to domovanje.

Vendar si takratni človek nikoli ni drznil iti v notranjost jame, kot lahko razberemo z jamskih slikarji. Brž ko jamskega vhoda ni bilo več videti in ko se je začela nepredirna tema, je postal previden. Tam se je namreč začelo kraljestvo skrivnostnih sil in hudobnih duhov, tam so bila vrata v pekel. Takšno verovanje je bilo globoko zakoreninjeno v človeku in je pravzaprav ostalo do današnjih dni. Medtem ko so se ljudstva preseljevala, ko je Napoleon

Triglavsko himno so najprej v društvu Sloga prepevali skupaj Hrvati in Slovenci, spomenik Aljažu pa je izdelal zgornjesavski srbski umetnik Nebojša Mitrić kot darilo svojemu prijateljevanju s slovenskimi hribovci in s slovensko kulturo; pred nekaj dnevi je preminil, kot da je z lastnim življenjem potrdil in za zmeraj zapečatil svoje prijateljstvo. Za odlitek je poskrbelo združenje srbskih umetnikov po polovični ceni.

SPOMENIK MEDSEBOJNEGA RAZUMEVANJA

Ob tem pa nam po glavi brodiyo odmevi vsakdanje jugoslovanske norije kličanja, pretepanja, luknjanja gum, slabih manir, zmerjanja, obujanja vsega najslabšega iz preteklosti in sedanosti, sovraštva, nesposobnosti, žuganja in vsakršnih banalnih strasti, ki nas požirajo in zažigajo vse-

počez. Ne da bi natančno kdo vedel, komu in čemu služijo. Jasno je samo to, da čemu dobremu in komu poštenemu zagotovo ne. Tu, pod Triglavom, ne živimo kregavci in pretepači; vendar tudi pohlevni nastavljavci ne. Tisti, ki nam očitajo, da se že dve leti osorno obnašamo, naj se spomnijo, da nam že osem let stopnjevano brusijo v obraz takšne, ki jim ne bi mogli reči brat-ske.

Ampak danes smo predvsem in brez oblačka sprenevedanja globoko hvaležni srbskim prijateljem in umetnikom za veliko in lepo gesto. Ne kot »gorenjci«, ker je bilo zastoj, temveč kot ljudstvo, ki si je prav zdaj iz svoje najbolj pristne življenjske drže izbralo za himno pesem z verzi o prijateljih, ki smo »zato se zbratli, ker dobro v srcu mislimo«.

Mogoče se bo spet kolerično zganil tudi véliki, spoštovani, pa tudi že nekoliko zmedeni stavec in današnje slavje razglasil

svoje vojne dobival in izgubljal in ko se je začelo raziskovanje veselja, so jame še vedno ostale skrivnost. Ljudje so o njih pripovedovali sage in neverjetne zgodbe. Le kdajpakda je kakšen iskalac zlata prodril v notranjost — in se vrnil s poročili o škrtih in vilah.

Zemeljsko površje je zdaj raziskano do zadnjega predela in tako se je zadnji čas raziskovalna vnema skoncentrirala na zadnji tabu. Vse pogostejša so poročila o novih raziskovalnih tehnikah, novih brezni, novih jamskih vhodih. Vsako leto je raziskanih veliko kilometrov podzemlja, o čemer lahko beremo vznesena poročila. Ker največjemu delu ljudi tega sveta ni mogoče obiskati in videti, so poročila o novih raziskanih jamah in brezni ter nenavadnih in divjih oblikah v njih še toliko zanimivejša. Kaj je tisto, kar žene ljudi v dolge, pogosto ozke, mrzle in vlažne rove in brezna? Ali gre samo za tekmovanje, kdo bo dosegel večjo globino in dolžino, ali pa nemara za zadovoljstvo, da bo naredil nekaj, česar drugi ne morejo, ali mogoče za željo po pustolovščinah ali pa za upanje, da bo kot prvi stopil tja, kamor do takrat še ni nihče — ali pa gre za občudovanje podzemeljske lepote, ki se kaže v drobnih kapnikih, podzemskih jezerih in veličastnih kas-kadah?

Za ta skrivnostni svet je veliko zanimanje tudi med drugimi ljubitelji narave, kar se kaže pri obiskih turističnih jam. Tisoči in celo stotisoči si vsako leto ogledajo turistične podzemске jame (ki so jih morali poprej seveda raziskati jamarji) in so očarani nad veličastnimi svetlobnimi učinki, nad skrivnostnimi

jamskimi oblikami in nad nenavnim razpoloženjem, ki ga povzroči dramatična glasba padajočih kapljic vode.

Toda s tem se hoté ali nehoté jame onesnažujejo in drugače spreminjajo, včasih pa zaradi nevzgojenih obiskovalcev celo uničujejo. To velja predvsem za turistično neurejene jame v sredogorju ali blizu dolin in prometnih cest, ki so lahko dostopne, in za brezna v Alpah. Marsikatero kraško jamo so jamarji in drugi varstveniki narave zaprli za obiskovalce, da bi jo obvarovali pred ljudmi. Vse to bi bilo nepotrebno, če bi se jamski obiskovalci obnašali nevsiljivo in korektno in morebiti celo s strahom in spoštovanjem. Vedeti bi morali, da je podzemski svet izredno občutljiv za vsakršne posege in da je v njem še vedno veliko ugank, ki jih človeku še ni uspelo razrešiti. Vedeti bi morali, da kapnik več desetletij ne bo rasel tam, kjer ga primerjamo z rokami, ki so bolj ali manj mastne, da hrup in svetloba močno vznemirjata nadvse občutljive jamske živali, navajene na mir in temo. Kraške jame prenesajo mnogo manj sprememb kot drugi ekosistemi na Zemlji. Zračni tokovi iz zunanjega sveta v podzemlju niso močni, nadomeščanje hranilnih snovi je pičlo, komajda obstajajo v tleh organizmi, ki skrbijo za razpadanje. Zato se nesnaga dalj časa ohrani.

Zato naj bi jamski obiskovalci, predvsem tisti, ki se odpravijo v neturistične jame, tudi take v gorskem svetu, bili v podzemlju čimbolj neopazni gostje. Predvsem naj ne bi iz podzemlja odnesli ničesar razen fotografij in naj ne bi pustili tam spodaj ničesar razen od-tisov čevljev.

Visoki gostje dr. Alojzij Šuštar, Ciril Zlobec in dr. Matjaž Kmecl so bili po odkritju spomenika na dnevu Triglavskega narodnega parka

za ponoven dokaz klerikalno-komunističnega paktiranja. Treba bi mu bilo povedati, naj za božjo voljo ločuje med klerikalizmom in krščansko kulturo, med spoštovanjem pravice do verovanja in poklica ter inkvizitorstvom, ki si po nemarnem in pregrešnem prisvaja Kristusa prav tako kot kak politbirokrat Jugoslavijo in revolucijo.

Aljažev spomenik, ki ga danes odkrivamo skupaj srbski umetniki in slovenski planinci, požrtvovalni krajanji vseh nazorov in prepričanj, verniki in ateisti, nadškof in jaz, ki prihajam s predsedstva CK ZKS, je tako tudi spomenik medsebojnega razumevanja, človečnosti, spoštovanja in priznavanja številnih trajnih in skupnih vrednot. Dobro in zlo nista razdeljena po ideologijah, religijah in narodih. Saj najbrž res ni najboljša na svetu, če smo vsepočez sprti med seboj in drug na drugega jezni. Človeštvo je menda res nastalo desetinko sekunde pred dvanajsto v zemeljski zgodovini — mogoče res samo kot naključje; ne vemo; toda poskusimo storiti vse, da ne bomo prav mi, Slovenci, Srbi, Hrvati in vsi drugi jugoslovanski narodi dokaz, da je nastalo po pomoti!

Če pa kdo misli, da je nestrinjanje s tistimi, ki nam trdijo, da nas čez 50 let ne bo več in vpijejo, da smo ena sama škoda za skupnost in ena sama nekulturna in izkoriščevalska omejenost, prepovedano, mu moramo pač zmeraj spet dodajati, kar mu gre: da ima vsakdo pravico do svoje časti svojega dela in svoje kulture.

Saj je prav zato tudi Aljaž kupil Triglav, moral ga je — in vložiti svoje življenje v vse tisto, zaradi česar mu danes postavljamo spomenik.

Dovolite mi zdaj, da izrečem čast, hvalo in zahvalo vsem, ki ste s slutnjo ali vedenjem vsega tega storili, kar ste mogli, da danes spomenik stoji: zadnjemu upokojencu, ki je prinesel svoje prihranke, še

posebej pa seveda umetniku Mitriču, zdaj že njegovemu spominu, in odboru z Mihom Kersnikom na čelu. Storili ste veliko delo!

Odbor si je v Aljaževem duhu za svojega častnega predsednika izbral pesnika in podpredsednika RK SZDL Slovenije Cirila Zlobca, čeprav ni bil nikoli na Triglavu in bi mu zato Aljaž najbrž pri spovedi naložil ničkoliko očenašev za pokoro, ali pa da nese zelo dolgo desko na Kredarico. Toda na drugi strani bi mu zagotovo ta greh odpustil, kot ga je prijatelju Gregorčiču, ker vsi vemo, kako jasnomiseln in pokončen Slovenec ter humanist je. Tako najbrž res ni primernejšega moža, ki bi v naslednjih trenutkih odgrnil bronastemu Aljažu pogled tja gor, kamor je vse življenje najraje zrl in kamor za njim obračamo oči tudi vsi mi.

V tem prazničnem trenutku bomo vsak zase rekli:

Čast, slava in zahvala Jakobu Aljažu!«

SPOMENIK JE SPOROČILO IN NAROČILO

Kmeclov govor so prisotni večkrat prekinili s ploskanjem: ne zato, ker je ob takih priložnostih pač taka navada, temveč zato, ker so se popolnoma strinjali z govornikovimi mislimi.

Podpredsednik republiške konference SZDL, pesnik Ciril Zlobec, je zatem snel širok trak v barvah slovenske trobojnice z Aljaževih ramen in tako odkril spomenik. Po tem dejanju se je častni predsednik odbora za postavitev Aljaževega spomenika Ciril Zlobec zahvalil za čast, ki ga je doletela, in dejal, da je to spomenik vseh, ki v Aljažu vidijo simbol trdno upajočega in borečega se slovenstva, saj ta spomenik — enako kot Aljaž — presega simbol planinstva: Jakob Aljaž je bil simbol takšnih prizadevanj, spomenik pa bo spominjal, naj bi vsi čutili slovenstvo tako, kot ga je čutil Aljaž.

Spomenik je izročil v varovanje planinske-

mu društvu Dovje-Mojstrana, za to zaupanje pa se mu je zahvalil dovški župnik France Urbanija kot član tega društva in nadvse delaven član pripravljalnega odbora za postavitev spomenika.

Ob spomeniku je spregovoril tudi ljubljanski nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar, ki je bil častni član odbora za postavitev spomenika. Tudi on je ob izraženem zadovoljstvu, da ta spomenik stoji, povedal, da »je ta spomenik veliko več kot samo spomenik; je sporočilo in naročilo. Aljaževa dvignjena roka naj nas spominja, da se je potrebno dvigati iz nižav in vsega tega, kar večkrat žalostno doživljamo v nižavah, in iti kvišku, k soncu, luči, da dobimo večje razglede in širša obzorja. Pojdimo za roko, ki nas vabi kvišku — in srečno pot!«

Med govori je bil kulturni spored, v katerem so sodelovali pevci Glasbene maticice iz Ljubljane in združeni pevski zbori jeseniške občine, pihalni orkester jeseniške železarne ter recitatorja.

Potem ko je delegacija položila venec na Aljažev grob ob zidu dovške cerkve, ki je

Na dnevu Triglavskega narodnega parka so prikazali nekatera stara domača opravila
Vse fotografije: Joco Znidaršič

bil ta dan še posebno lepo urejen, se je slovesnost v najzgodnejših popoldanskih urah nadaljevala na travniku v Mojstrani, kjer je bil dan Triglavskega narodnega parka, tretja prireditev s takšnim naslovom v treh letih. Tja so se preselili malone vsi, ki so prisostvovali odkritju spomenika — in še nekateri drugi so prišli. V lepem popoldnevu so obiskovalci poslušali domačine iz treh podtriglavskih občin, jeseniške, tolminske in radovljiške, ko so v narečnem govoru obujali spomine na svoje duhovite rojake in sovaščane, gledali folklorne pleske, ki so jih plesali domačini iz podtriglavskih dolin, poskusili domače dobrote, ki so jih na stojnicah ponujali aktivni kmečkih žensk iz krajev v Triglavskem narodnem parku, morda kupili kakšen ličen izdelek ali spominek, ki je nastal v tem naravnem parku, in se zavrteli ob zvokih narodnozabavne glasbe. Bil je lep dan, ki bo ostal v prijetnem spominu.

Zaščitna znamka UIAA

V letošnji junijski številki četrtnega biltena UIAA (mednarodne zveze planinskih organizacij) je natisnjen seznam alpinistične in planinske opreme, ki ima zaščitno znamko UIAA. Na tem seznamu so izdelki tovarn, ki proizvajajo alpinistično opremo in ki so jim stroge komisije in preizkušnje strokovnjakov UIAA do 30. aprila letos zapadle odgovorno nalogo, da smejo biti opremljeni s posebnim znakom kakovosti — z zaščitnim znakom UIAA. To opremo UIAA alpinistom in planincem najtopleje priporoča, saj ustreza vsem varnostnim zahtevam, ki so predvidene s sedaj veljavnimi normami.

Na tem seznamu je kakšnih 140 ple-

zalnih vrvi, debelih od 8,4 do 11 milimetrov, ki jih izdelujejo tovarne iz Avstrije, Švice, Zahodne Nemčije, Španije, Francije, Italije in Združenih držav Amerike, na seznamu pa so kajpada tudi vrvi, ki jih najpogosteje uporabljajo naši alpinisti. Vendar smo na tem seznamu zaman iskali jugoslovanskega proizvajalca alpinističnih vrvi, ki so ga pred časom pri nas močno propagirali, vendar kaže, da ga na ta seznam le še niso uvrstili.

Poleg vrvi, katerih seznam je najdaljši, so na posebnih seznamih nanizane še vponke, cepini, ledna kladiva, plezalni pasovi in sedeži, čelade, pomožne vrvice in najrazličnejše prireme, ki so prestale preizkuse po izredno zahtevnih normah UIAA.